

5. Kolodnyj A. Neozjazychnyctvo-ridnovirstvo Ukrainy u jogho suti i perspektyvakh / A. Kolodnyj // Ukrainjske religijeznavstvo. – 2008. – # 48. – pp. 239–252.

6. Na zaporizkij Khortyci nevidomi vandaly spalylы derev'janogho Peruna [Elektronij resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zp.depo.ua/ukr/zp/na-zaporizkiy-horticy-nevidomi-vandali-spalili-derev-yanogo-peruna-20171013657722>. – Nazva z ekrana (22.10.2019).

7. Svarogh na znesinni. jak zhyvut' l'vivjski ridnoviry [Elektronij resurs]. – Rezhym dostupu: http://tvoemisto.tv/exclusive/svarog_na_

znesinni_yak_zhyvut_lvivski_ridnoviry_90562.html. – Nazva z ekrana (22.10.2019).

8. Smorzhevsjka O. Postmodernistsjki viziji religijnosti: suchasne jazychnyctvo u misjki kulturi (Ukraina v zaghalnojevropejskomu konteksti) : monografija / Oksana Smorzhevsjka. – Kyjiv : Oleg Filjuk, 2017. – 196 p.

Надійшла до редколегії 28.10.19

О. А. Колибан

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СОВРЕМЕННОЕ НЕОЯЗЫЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ МЕДИАТИЗАЦИИ РЕЛИГИИ В УКРАИНЕ

Анализуются особенности современного неоязычества в Украине и уровень представленности неоязыческих организаций (Религиозного центра Объединение религиозных общин родноверов Украины, Русского Православного Круга и Киевской общины украинских родноверов) в информационном пространстве Украины. В ходе исследования был проанализирован уровень представленности деятельности религиозных общин неоязыческого направления в светских, поликонфессиональных и моноконфессиональных средствах массовой информации и обоснован его низкий уровень, прежде всего, в светских средствах массовой информации, установленны причины, побуждающие религиозные организации неоязычников использовать собственные СМИ.

Ключевые слова: неоязычество, религиозная община, СМИ, контент-мониторинг, медиатизация, Украина.

Oksana Oleksandrivna Koliban

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODERN NEO-PAGANISM IN THE CONTEXT OF MEDIATIZATION OF RELIGION IN UKRAINE

In the article analyzes the features of modern neo-paganism in Ukraine and the level of its organizations representation in the information space of Ukraine. The study analyzed the level of representation of neo-pagan religious communities in secular, multi-religious and mono-religious media. Content monitoring and analysis of the secular media (including electronic media) has shown that religious organizations of neo-pagan orientation rarely appear in the materials of all-Ukrainian editions. They are written about little more often in regional editions, however, as a rule, it is related to pagan rites and customs that have been preserved in Ukraine. Thus, coverage of activities of neo-pagan organizations operating in Ukraine is not represented widespread in the secular electronic media. The low level of representation in the secular media causes a number of reasons, namely: the small number of communities, the absence of press services of organizations, the lack of initiative of believers to give interviews, the lack of financial opportunity to participate in various multi-religious events, etc. However, in a multi-religious projects, particularly in the information platform "Religious Information Service" of Ukraine, rare materials and appeals to life issues of neo-pagan organizations are contained. Thus, we note the lack of widespread coverage of news and materials of neo-pagan organizations and their activities in Ukraine in secular and multi-religious media. Due to above named reasons, theme of mediatization of neo-pagan religion organizations revealed more through activity multi-religious media, ie through their own channels. The feature of joining the information space of Ukraine of neo-pagan organizations is characterized by creating their own channels, filling them with relevant information, based on their view, and lack of overall numerical representation. It can be traced that older religious organizations have their own site, while newly created communities are more oriented to already existing social networks and conduct their informational activities on separately created pages.

Keywords: neo-paganism, religious community, media, content monitoring, mediatization, Ukraine.

УДК 27-523

DOI:10.17721/sophia.2019.14.5

О. В. Мороз, канд. філос. наук

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Кременець, Україна

КВІНТЕСЕНЦІЯ ДУХОВНИХ ХРАМІВ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ У ПРОПОВІДЯХ АРХІЄПІСКОПА ВОЛИНСЬКОГО І ЖИТОМИРСЬКОГО ДИМИТРІЯ

У контексті проповідей архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія, виголошених під час урочистостей з нагоди відкриття православних храмів Волині кінця ХІХ – початку ХХ століття, проаналізовано та розкрито символічно-сутнісні ознаки православного храму, його роль у житті православних адептів. Зазначається, що духовний храм є Царством Божим на землі, джерелом і споконвічним охоронцем духовно-релігійних цінностей. Він постає символом поривань людської сутності до небесного, вічного, сакрального. Духовний храм виступає святим і соборним місцем: святість цього осереддя розкривається через концентрацію могутньої та величної сили Духа Святого, соборність храму полягає в об'єднувальній силі віруючих усіх народів. Цінність духовного храму, на переконання архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія, визначається не зовнішньою оздобою, а через здійснення в ньому святих Таїнств православної церкви. На сучасному етапі справжнім раєм для людини стає Божий храм – своєрідний дім Господа, у якому душа віруючої людини знаходить спокій і утихомирення. Збагачення людського існування відбувається не через матеріальні статки і багатства, а через праведну молитву – вона є прикрасою і оздобою будь-якого храму, скарбницею і джерелом Божої благодаті, що зміцнює душу людини. Світоглядно-релігійні погляди архієпископа Димитрія апелювали до навернення тогочасних православних віруючих на істинний вірний шлях осмислення Божої сутності, акцентування уваги на присутності Бога в кожному з моментів людської екзистенції. Водночас сакральність буття виражалася через зв'язок людини з Богом, Ісусом Христом та Дівою Марією.

Ключові слова: православний храм, архієпископ, душа, віра, смиренність, праведність, Боже Слово, молитва, православний адепт.

Сакральньо-символічним місцем єдності людини та Бога виступає духовний храм, який є Царством Божим на землі в єдності трьох його сфер – Божественної, небесної та земної. Духовний храм – осередок історії та архітектури, освіти і культури, джерело й споконвічний охоронець духовно-релігійних цінностей. Він відкриває людині шлях до віри, Вищої Істини, Добра, спасіння та вічного життя людської душі. Об'єднуючи правдивих усіх часів і народів, духовний храм, вибудовуючись із земних потреб і життєвих проблем, постає символом

поривань людської сутності до небесного, вічного, сакрального. Цей релігійно-духовний осередок об'єднує смертних і гріховних людей єдиною вірою, спрямовує їх духовні зусилля до небесного.

Відкриття нового духовного храму завжди було радісною подією для місцевих жителів, зокрема мешканців Волинського краю кінця ХІХ – початку ХХ століття. Духовні храми як осередки релігійно-культурного вогнища відігравали важливу роль у житті регіону, який здавна відзначався високою релігійністю своїх мешкан-

ців. Визначна подія супроводжувалася виступами провідних духовних наставників, носіїв одвічних християнських чеснот, одним із яких був тогочасний архієпископ Волинський і Житомирський Димитрій (Климент Іванович Муретов). Актуальність аналізу текстів проповідей цього православного церковного діяча є беззаперечною, оскільки дасть змогу не тільки осмислити сутність смислово-символічних форм архітектурних компонентів тогочасних храмів, розкрити їх сакральні особливості, але й у контексті сьогодення відстежити єднання світоглядно-релігійних поглядів сучасних православних адептів і духовної спадкоємності попередніх поколінь в осмисленні сутності православного храму, визначенні його місця у життєтворчості людини, її навернення до споконвічних християнських чеснот.

Мета та завдання цієї роботи полягають в аналізі основного символічного змісту архітектурних форм православного храму кінця XIX – початку XX століття Волинського регіону в контексті проповідей архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія, щоб з'ясувати їх змістове наповнення, донести до сучасного покоління духовно-сакральне значення релігійного храму.

Здавна вважалося, що духовний храм виступає святим і соборним місцем. Святим, тому що в ньому зосереджена сила Духа Святого; соборним, оскільки об'єднує собою віруючих усіх народів. Божий Храм – це місце існування Бога, куди людина приходить для молитви, що є свідченням її щирої та істинної любові до Бога. "Християнський храм величний не своєю зовнішньою красою, а через здійснення в ньому святого Таїнства спокутної жертви Тіла і Крові Єдиного Сина Божого" [5, с. 1478]. Возвеличення сутності здійснення святих Таїнств православної церкви, постійна пам'ять про них – обов'язок будь-якого православного віруючого.

Архієпископ Волинський і Житомирський Димитрій, аналізуючи історію становлення християнства, стверджує: "Спочатку істинні християни молилися в підземлях і печерах, однак їх молитви проходили через небеса небес і лінули до самого престолу Божого. На шляху свого удосконалення людство спорудило культові споруди, де спілкування з Богом набуло особливої величчя та значущості, таємничості та відвертості. Тому духовний храм сприяє піднесенню людських сердець до неба та Бога, утихомиренню душі та розуму від земних помислів" [5, с. 1479]. Для досягнення цього, на переконання архієпископа, потрібно не тільки словами, але й праведними ділами і відповідною поведінкою засвідчити свою любов до Дому Божого як місця поселення Божої слави, істинного дому Небесного Отця, в якому душа людини знаходить смиренність і радість, черпає скарби Божої благодаті, світла, життя, Духа, сили, священства і спасіння.

Кожний православний адепт повинен відвідувати місце поселення Божої слави, приходить на Божественні літургії. Бог дав шість днів для життєвих клопотів, праці, вирішення повсякденних питань, а сьомий – для Його возвеличення. "Людина, яка забуває про цей день, забуває про все, що зробив для неї Господь, котрий перетерпів за усіх людей страждання та смерть. Чи варта така людина Божої милості? Суд її неминучий і загибель її не дрімає" [5, с. 1481]. Бог позбавить будь-яку людину від всякої скорботи, нужди і печалі за умови постійних відвідин духовного храму в свята, дотримання Божого слова та виконання Його Заповідей. Усі православні християни повинні цінувати і возвеличувати кожне Слово Господа, оскільки воно служить для навчання, виправлення, звільнення від людських гріхів. "Хто істинно любить храм Божий як осередок Божої слави, той перебуває в ньому з глибокою увагою, сердечним

розчуленням, оскільки в ньому людина бесідує з самим Богом, проникає в сутність Божих слів" [5, с. 1485]. Людині варто тільки прийти до храму і пильно прислухатися, щоб зрозуміти, що потрібно для власного спасіння.

Істинно віруючий православний адепт приходить у духовний храм не для розваг та веселощів, а виключно для молитви. Молитва в храмі несе в собі велику міцність, під час її здійснення людина немов би стоїть перед самим Господом. Чим сердечніша та щиріша церковна молитва, тим більш помічною є домашня молитва. Чим сильніше та щиріше людина молиться у храмі, тим більш рятівною, корисною, чудотворною є особиста молитва кожного індивіда. "Якщо любити Божий храм, приходить туди частіше з щирим бажанням духовного просвітництва і освячення, з відданою молитвою на устах та в серці, тоді любов до Божого Храму принесе неймовірні блага від Отця Небесного, який благословить усіх людей, як своїх дітей" [5, с. 1485].

Храм Божий – це місце, куди людина поспішає, щоб наповнити благими намірами внутрішнє єство. В храмі душа людини знаходить такий спокій, який не може бути куплений будь-якими багатствами. "Духовний храм – це істинний рай Божий для душі віруючого, це небо на землі" [6, с. 125]. Архієпископ Димитрій наголошує на тому, що все, що отримувала душа в раю раніше, недоступне зараз. Перші земні люди насолоджувалися образом Бога, розмовами з Ним, але їх первородний гріх позбавив єдності з Творцем. На сучасному етапі цим раєм для людини стає Божий храм – своєрідний дім Господа, у якому душа віруючої людини здобуває все, що втратила через первородний гріх.

Рай був місцем близького спілкування людини з Богом, подібно до того, як люблячий син спілкується зі своїм батьком, вірний друг з вірним товаришем. В результаті первородного гріха людина за власною волею відпала від Бога, однак любов Бога до людини не зменшилася. "Щоб повсякчас люди могли чути Слово Боже, Він наказав святим Євангелістам та Апостолам передати все, що вони чули від пречистих вуст. Тепер і ми, грішні, можемо бачити Його, слухати Його і відчувати Його у Його святому храмі" [6, с. 127]. Через образ Божий, відображений на іконах, у словах з Євангелія, під час здійснення святих Таїнств людина, прийшовши до Храму Божого, повсякчас відчуває присутність Вищої сили.

Розкриваючи символічний зміст інтер'єрних елементів храму, архієпископ Волинський і Житомирський Димитрій осмислює сутність Бога, який постає як всеблагий Творець, мудрий та всемогутній Мислитель, милосердний Відкупитель, всеправедний Суддя, якому людина відкриває душу, розказує про свої переживання і потреби [6, с. 136]. Під час відвідин храму людина може отримати утихомирення для власної совісті, відновлення особистої віри, любові до світу і сердечного спокою для себе. Церква вчить, що людина може просити молитвою у Господа, за що вона повинна Йому дякувати.

Перші люди на Землі, перебуваючи в раю, були безтурботними, здоровими та безсмертними. Через первородний гріх людину Господь позбавив багатьох речей: слави і честі, щастя і блаженства. Господь бажав, щоб люди шукали утіх у своїх побратимів, але там панує лише підлість і підступність, ненависть і зрада. Однак, незважаючи на вищезазначене, для людей, які прагнули безсмертя і вічного життя, Господь подарував духовний притулок – духовний храм, де відбувається занурення в істинний дім Небесного Отця. "Всі діти християнської церкви завжди і повсюди вкриті благодатним покровом Батька свого" [7, с. 1421]. Архієпископ Волинський і Житомирський Димитрій наголошує на тому, що під таким покровом і захистом справжній християнин не

може бути нещасним. Якщо Господь буде жити у душі кожної людини, в її серці, Він нагородить людину таким терпінням, яке мають усі Святі Отці.

"Багаторічна праця і турбота закінчилися благословенним успіхом" – перші слова промови архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія при освяченні храму в Корецькому жіночому монастирі. Відкриття храму він асоціює із відкриттям небесних воріт, через які будуть виходити і входити ангели, доносячи молитви прихожан до престолу Божого на небі, таким чином приносячи благодать і милість. Завершення будівництва храму – вагомий крок у розвитку духовних осередків істинного сповідання Божого Слова, хоча цей крок є не остаточним. "Бог живе в місцях возвеличення слави своєї, щоб людина знала, де знаходиться Його, в якому місці поклоняться Йому. І вповнитися над нею ця древня обітниця: "Вселюся в них і буду їм за Батька, і вони будуть мені синами й дочками" [7, с. 1422]. Духовний храм – місце навернення людини до Бога для прийняття від Нього світла та істини, Духа і життя, благодаті і милосердя.

Зовнішній вигляд храму, його декоративна оздоба слугують образом внутрішнього духовного храму кожної людини. Аналізуючи культові елементи духовного храму, архієпископ Волинський і Житомирський Димитрій увагу переносить на внутрішній духовний храм кожної людини, де головну роль відіграє людське серце як духовно-релігійний осередок, джерело зародження та поширення Слова Божого, істинної православної віри. "Яке у людини серце, такою людиною вона і є, таким є спосіб її мислення і роздуми, такими є її бажання та наміри, слова і вчинки" [7, с. 1425]. Людина у житті повинна повністю віддати своє серце Богу, щоб воно було осередком істинної віри, поклоніння Всевишньому.

Наступним етапом на шляху духовного становлення особистості є насичення серця постійною пам'яттю про Бога. "Хоч би що ви робили, хоч би про що ви думали, ви це робите перед очима самого Господа і всяка лукава думка є образою для Нього, вона веде до Суду Божого, що чекає на нас після смерті" [7, с. 1427]. Духовно укріпитися допоможе думка про тимчасовість земного існування людини, яка повинна пам'ятати про смерть як закінчення земного шляху і початок небесного, про Суд Божий після смерті. Духовно утвердитись людині допомагає істинна, жива і міцна любов до Бога, яка є життєвою силою серця. Вона веде людину до всього благого, святого і небесного, піднімає її над усім земним і тлінним.

Людський індивід, який прийшов у цей світ, володіє свободою. Але ця сутність свободи є оманливою, оскільки, за словами архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія, людина зв'язана вузлами піклування і життєвих турбот, які не дають їй вільно дихати душею навіть у свята [7, с. 1431]. Людське існування, свобода обмежені світськими правилами і звичаями, забавами і розвагами, від яких важко звільнитися, щоб з чистотою сердечною прийти у храм для молитви. Людський індивід звик до розкішного життя, повного спокусу, які в кінцевому підсумку потоплять його душу назавжди – основний мотив-засторога у проповіді архієпископа Димитрія під час освячення храму в Любарському жіночому монастирі. Збагачення людського існування відбувається не через матеріальні статки і багатства, а через праведну молитву – вона є прикрасою і оздобою будь-якого храму, скарбницею і джерелом Божої благодаті, що зміцнює душу людини. Благодатна молитва повинна постійно лунати із людських уст і серця.

Господь звільнив людину від усіх "вузлів", якими вона прив'язана до цього світу, тому її головним завданням є самостійне звільнення душі і серця від "ниток" мирських турбот, якими вона тісно прив'язана до навколишнього

буття. У цьому проявиться істинна свобода духу людини, яка є показником волі та незалежності. Архієпископ Димитрій закликає: "Господь відсторонив вас від всього, що відсторонює від Нього людей, які живуть у світі, відстороніться і ви всім серцем своїм від всього суєтного, гріховного, очистіть і розум, й уяву вашу від самих спогадів про мирське життя..." [8, с. 283]. Людині під час свого світського існування потрібно думати не про мирські утіхи, а про стан власної душі, її наповненість любов'ю до Бога і вічне життя у потойбічному світі.

Після відречення не тільки тілом, а й духом від мирського світу людина входить у сакральний зв'язок з Господом, щоб служити, працювати молитися для Бога не тільки за себе, а й за весь світ: допомагаючи один одному, досягає найвищої цілі свого земного існування – вічного життя з Богом. Основою такого життєвого буття є смиренність, покора, відсутність гордині, готовність підкорятися чужій волі. Прикладом такої поведінки була діяльність Пречистої Діви Марії. Господь узяв в Матір Собі Діву Марію через її смиренну душу. Він любить смиренних, посилає їм свою благодать. "Які б людина не вчиняла добрі вчинки, якою доброю вона б не була, без смирення Бог відвернеться від неї. Смиренність пов'язана з повним, беззаперечним послухом. Прикладом смиренності є Господь наш Ісус Христос, який підкорився волі Батька Свого" [8, с. 281].

Укріпити суспільне буття можна завдяки спільній любові і братерству. Користь і вигода не повинні розділяти людей, оскільки у потойбічному існуванні людської душі вони не матимуть сенсу. Люди не повинні мірятися статками, заздрити. Якщо Господь посилає людині достаток, він – для всіх. Сьогодні люди вимірюють свою велич в очах інших скарбами тілесними, без покірності та посту. Вони ані трохи не задумуються про свою душу, в яку не вкладають майже нічого, не задумуються над тим, якими вони постануть перед Господом на Суді Христовому. "Нехай буде найкращою прикрасою вашого життя цнотливість і чистота душі й тіла. Наше тіло рано чи пізно перетвориться у прах. Тому потрібно дбати про душу людини. Всі клопоти і піклування ваші повинні бути спрямовані на душевний благоустрій. Її потрібно наситити хлібом небесним – живим Божим словом і напоїти живою водою благодаті Божого Духа" [8, с. 289–290]. Душу людини потрібно просвітити Словом Божим, одягнути багатими справами, покірністю, християнською любов'ю.

Світоглядно-релігійні погляди архієпископа Димитрія апелювали до присутності Бога у кожному моменті людської екзистенції. Разом з цим, сакральність буття виражається через зв'язок людини з Богом, Ісусом Христом та Дівою Марією. Її присутність у світі пов'язана з життєтворчістю убогих та знедолених, страждених та безпомічних, для яких Вона є матір'ю у земному існуванні. Тому архієпископ Димитрій стверджує: "Не відвертай свого обличчя від свого нужденного брата, не закривай свого слуху від молитов немічних, з любов'ю та співчуттям втійшай плачущих, втамовуй печалі і скорботи невтішних і беззахисних" [3, с. 1337]. Такою благоговірною поведінкою та ставленням до інших людина отримує опіку і материнську любов від самої Діви Марії.

Прояви істинної сутності людини через призму її духовних практик реалізуються у контексті конкретних модусів людської життєдіяльності. Великі справи, на переконання архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія, людині слід починати з малого, тимчасовими поодинокими благами вчинками заслужити вічне, земними і тлінними благами досягти нетлінного і вічного скарбу на небі [3, с. 1337]. Поеднання повсякденних, інколи дріб'язкових вчинків людини у земному існуванні слугує благополучною основою її потойбічного життя.

Людська суєтність у справі накопичення матеріальних благ, якісного облаштування свого існування повинні бути обмеженими. Натомість людська екзистенція у світі уособлюється Божою екзистенцією, способу Його життєдіяльності. "Бути в Господові Ісусі Христі означає у всьому уподібнюватися Йому: мислити, як Він мислив, відчувати, як Він відчував, бажати того, чого Він бажав, діяти так, як Він діяв, терпіти і молитися так, як Він терпів і молився" [2, с. 1591]. Людина як творіння Бога повинна зберігати внутрішнє єство чистим і святим, оскільки це є храм живучого в ній Духу Божого.

Роздуми про сенс людського існування апелюють до його скороминучості та кінцевості людського життя. "Але щастя і нещастя тимчасового життя також тимчасові, як і саме життя, і не завжди належно оцінюються нами. Справжня ціна всьому пізнається при смерті" [2, с. 1597]. Релігійно-філософські роздуми архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія про смерть людини як кінець її земного існування апелюють до нікчемності матеріальних благ, що виступають тільки "пам'ятниками" нечистої пристрасті, байдужості друзів, які йдуть шукати інших товаришів, нікчемності тіла, про яке людина дбала все життя і яке в кінцевому підсумку перетворюється на прах. Тому людині варто задуматися над правильністю обрання своїх земних життєвих пріоритетів, аби з чистою душею постати перед лицем Бога у день смерті, щоб Всеблагий Отець відкрив небо з невичерпними скарбами і цілу вічність з нескінченим блаженством.

Світоглядно-філософські погляди архієпископа Димитрія апелюють до внутрішнього світу людини, стану її душі і серця на протигагу розкошам і благам зовнішнього світу. "У кого на душі тяжке горе, того ніщо не розвеселить, у кого скорбота в совісті і серці, той не заховається від неї ні в якому веселому товаристві" [4, с. 438]. За щоденними справами, постійними життєвими клопатами людина не заглиблюється у свій внутрішній світ, досконало не пізнає сама себе. Натомість найвідоміші сподвижники православного вчення увагу звертали на своє внутрішнє єство, всіляко намагалися привести його в порядок аскетичним способом життя. Замість пустих мрій, марних замислів та утіх людина повинна зосередитись на одній великій та важливій для неї справі – спасіння власної душі шляхом її духовного очищення. Цьому сприяють роздуми про великі Божі діяння, звернення до внутрішнього голосу своєї совісті та серця під час відвідування богослужінь.

Підґрунтям світоглядно-релігійних поглядів архієпископа Волинського і Житомирського Димитрія виступають вчення зачинателів та провідників християнських ідей, серед яких визначне місце займають християнсько-релігійні погляди апостола Павла. Посилаючись на його вчення, архієпископ Димитрій закликає людську екзистенцію наповнити сакральним змістом, прожити життя у єдності з Божественним. "З'єднуємося з Ним таким тісним, нерозривним та живим союзом, як члени живого тіла поєднані з головою: Він – голова, а ми – члени тіла Його" [1, с. 539]. У цьому тісному зв'язку, його збереженні та постійному спілкуванні з Ісусом Христом виражається призначення істинного адепта християнського вчення.

Наслідком такого тісного зв'язку стало відображення усіх діянь, які відбулися в Христі, і в нашому існуванні, оскільки ми є членами цілого організму. "Воскрес із мертвих Він, наша голова, воскреснемо і ми – Його члени, вознісся на небо Він, наша голова, вознесемося і ми – Його члени" [1, с. 540]. Людина постійно перебуває під захистом Ісуса Христа, як воедино поєднані її голова та інші частини тіла. При такому захисті людина не повинна

нічого боятися, натомість бути вірною Йому та виконувати приписи Декалогу. "Члени тіла повинні в усьому уподібнюватися своїй Голові, слідувати та коритися їй" [1, с. 543]. Людина повинна наслідувати життєвеспівідвальні принципи життя Ісуса Христа, Його лагідність і смирення, Його благість і милосердя, незлобність і самовідданість, Його терпіння і вірність волі Небесного Отця. Завдяки цьому людина отримує нагоду бути у Христі, із Христом, очікувати слави і допомоги від Вищої Сили.

Ліхі думки, гординя, заздрість, сварки, образи, які людина приносить ближньому своєму, це повторення тих наруг, які здійснювалися над Ісусом Христом. Тому людська сутність, за словами архієпископа Волинського та Житомирського Димитрія, повинна бути наповнена чистотою і святістю. Людина повинна оберігати себе від усього, що може занепасти душу і тіло, очищувати власну совість через покаєння і святі Таїнства православної церкви, отримувати розум і премудрість до життя, силу і міцність на благі справи, радість і утіху в життєвих печалях, животворну надію на любов і милосердя Небесного Отця.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у подальшому аналізі проповідей провідних церковних діячів минулих століть, аби не втрачався духовний зв'язок між поколіннями православних вірян і сучасних православних адептів. Духовним осередком, джерелом такого зв'язку є духовний храм як символ єднання нинішнього покоління віруючих і духовної спадкоємності попередніх та наступних поколінь.

Список використаних джерел:

1. Слово в неделю 25-ю по Пятидесятнице, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 11. – С. 537–548.
2. Слово в день Преображения Господня, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 35. – С. 1590–1601.
3. Слово в день Успения Пресвятой Богородицы, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 30. – С. 1325–1338.
4. Слово, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским, в церкви Житомирского тюремного замка 16 января 1880 года // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 9. – С. 437–447.
5. Слово по освящении соборного храма в г. Луцке, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 33. – С. 1477–1490.
6. Слово по освящении храма в местечке Андрушовке 14 октября 1879 года, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 3. – С. 124–138.
7. Слово по освящении храма в Корецком женском монастыре, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 32. – С. 1421–1434.
8. Слово по освящении храма в Любарском женском монастыре 29 ноября 1879 года, сказанное высокопреосвященнейшим Димитрием, архиепископом Волынским и Житомирским // Волыньские епархиальные ведомости. – 1880. – № 6. – С. 279–292.

References:

1. Slovo v nedelyu 25-yu po Pyatidesyatnice, skazannoe vysokopreosvyashennejshim Dimitriem, arhiiepiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 11. – pp. 537–548.
2. Slovo v den Preobrazheniya Gospodnya, skazannoe vysokopreosvyashennejshim Dimitriem, arhiiepiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 35. – pp. 1590–1601.
3. Slovo v den Uspeniya Presvyatoy Bogorodicy, skazannoe vysokopreosvyashennejshim Dimitriem, arhiiepiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 30. – pp. 1325–1338.
4. Slovo, skazannoe vysokopreosvyashennejshim Dimitriem, arhiiepiskopom Volynskim i Zhitomirskim, v cerkvi Zhitomirskogo tyuremnogo zamka 16 yanvarya 1880 goda // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 9. – pp. 437–447.
5. Slovo po osv'yashenii sobornogo hrama v g. Lucke, skazannoe vysokopreosvyashennejshim Dimitriem, arhiiepiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 33. – pp. 1477–1490.

6. Slovo po osvvyashenii hrama v mestechke Andrushovke 14 oktyabrya 1879 goda, skazannoe vysokopreosvyashennejšim Dimitriem, arhipis- kopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 3. – pp. 124–138.

7. Slovo po osvvyashenii hrama v Koreckom zhenskom monastyre, skazannoe vysokopreosvyashennejšim Dimitriem, arhipiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 32. – pp. 1421–1434.

8. Slovo po osvvyashenii hrama v Lyubarskom zhenskom monastyre 29 noyabrya 1879 goda, skazannoe vysokopreosvyashennejšim Dimitriem, arhipiskopom Volynskim i Zhitomirskim // Volynskie eparhialnye vedomosti. – 1880. – № 6. – pp. 279–292.

Надійшла до редколегії 27.11.19

Е. В. Мороз

Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия имени Тараса Шевченко, Кременец, Украина

КВИНТЭССЕНЦИЯ ДУХОВНЫХ ХРАМОВ ВОЛЫНИ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВЕКА В ПРОПОВЕДЯХ АРХИЕПИСКОПА ВОЛЫНСКОГО И ЖИТОМИРСКОГО ДИМИТРИЯ

В контексте проповедей архиепископа Волынского и Житомирского Димитрия, произнесенных во время торжеств по случаю открытия православных храмов Волыни в конце XIX – начала XX века, проанализированы и раскрыты символические признаки православного храма, его роль в жизни православных адептов.

Отмечается, что духовный храм является Царством Божиим на земле, источником и изначальным охранником духовно-религиозных ценностей. Он выступает символом порывов человеческой сущности к небесному, вечному, сакральному. Духовный храм выступает святым и соборным местом: святость данного места заключается в концентрации мощной и величественной силы Духа Святого, соборность храма заключается в объединяющей силе верующих всех народов. Ценность духовного храма, по убеждению архиепископа Волынского и Житомирского Димитрия, определяется не внешней отделкой, а через осуществление в нем святых Таинств православной церкви. На современном этапе настоящим раем для человека становится храм Божий – своеобразный дом Господа, в котором душа верующего человека находит покой и умиротворение. Обогащение человеческого существования происходит не из-за материального достатка, а через праведную молитву – она есть украшением любого храма, источником Божьей благодати. Мироззренчески-религиозные взгляды архиепископа Димитрия апеллировали к обращению к православным верующим, их истинному верному пути осмысления Божьей сущности, внимание акцентировалось на присутствии Бога в каждом моменте человеческой экзистенции. Вместе с тем, сакральность бытия выражалась через связь человека с Богом, Иисусом Христом и Девой Марией.

Ключевые слова: православный храм, архиепископ, душа, вера, смирение, праведность, слово Божие, молитва, православный адепт.

Olena Vasyliivna Moroz

Taras Shevchenko Regional Humanitarian Pedagogical Academy of Kremenets, Kremenets, Ukraine

QUINTESENCE OF THE SPIRITUAL TEMPLES OF VOLYN AT THE END OF XIX – EARLY XX CENTURIES IN THE SERMONS OF VOLYNSKIY AND ZHYTOMYRSKIY ARCHBISHOP DIMITRIY

The analysis of the sermons of the Archbishop of Volynskyy and Zhytomyrskyy Dimitriy, delivered on the occasion of the opening of the Orthodox Churches in Volyn region at the end of XIX – early XX centuries, is relevant. It helps to analyze and reveal the symbolic and essential features of the Orthodox Church, to compare the outlook and religious views of modern Orthodox adherents in assessing the role of the spiritual temple, determining its place in the life of the modern man.

Spiritual temples of Volyn region at the end of XIX – early XX centuries as religious and cultural centers have been played an important role in the life of the region. The purpose of this article is to analyze the main symbolic content of the architectural forms of the Orthodox Church, to find out their meaningful content, to convey to the modern generation the spiritual and sacred meaning of the religious temple through the prism of Christian virtues.

Research methods: according to the purposes a wide range of methods was applied. The historical method was used to clarify the foundations and purpose of the first religious buildings of Christianity. Structural-functional method was used for revealing the basic ideas of architectural forms of the temple, their symbolic and sacred content related to basic criteria of life of the Orthodox adept: attending spiritual temples, Divine liturgies; observance of the Decalogue, the sacraments of the Orthodox Church; love, morality, humility. The method of comparison and analogy was applied to highlight the vital priorities of a true Orthodox adept.

The author notes that the spiritual temple is the God's Kingdom on earth, the source and the original guardian of spiritual and religious values. The quintessence of the spiritual temples of Volyn at the end of XIX – early XX centuries is expressed by: firstly, the spiritual temple is a symbol of the impulse of human essence to heaven, eternal, sacred; secondly, the spiritual temple is a holy and unity place (holiness is expressed by the concentration of the mighty power of the Holy Spirit, unity is expressed by the uniting power of believers of the Orthodox people); thirdly, the value of the spiritual temple, according to the thoughts of Archbishop of Volynskyy and Zhytomyrskyy Dimitriy, is not determined by external decoration, but by the sacraments of the Orthodox Church, sincere prayer.

Key words: Orthodox Church, Archbishop, soul, faith, humility, righteousness, God's Word, prayer, Orthodox adept.

УДК 261.6:001

DOI:10.17721/sophia.2019.14.6

М. М. Стадник, д-р філос. наук, проф.

Національна академія державного управління при Президенті України, Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-4264-8054

radivska@ukr.net

ІРАЦІОНАЛЬНЕ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ В РЕЛІГІЙНОМУ І НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ

Розкрито метафізичні системи ірраціонального обґрунтування існування надприродного. Показано, що в основі різнопланових аргументів на захист надприродного залишаються посилання на обмеженість та історичну нерозвиненість людської практики, свідчення про наявність неконтрольованих, майже неосвоєних, а тому незрозумілих явищ природи, суспільства й людської психіки. Характерною особливістю богословського пізнання є не системність, а стихійність, у їх основі ірраціональне. Процес пізнання для православних теологів передбачає домінування віри і безмовність розуму. Подібне розуміння процесу пізнання та ролі науки із плином історичного часу змінювалося. Під впливом зростаючої ролі науки богослови стали в окремих питаннях виділяти не тільки можливе суміщення релігії з науковим пізнанням, але і доводити благодійний вплив релігії на науку. У богословському розумінні це вказує на провідну роль релігії у виникненні науки. Завданням релігії є пізнання надприродного шляхом навіювання, переконання людей у його реальності. Наукове пізнання прагне до об'єктивної значущості і максимальної точності, виключаючи все особистісне і суб'єктивне. Релігія не тільки визнає суб'єктивізм, але теологічну віру, внутрішні переживання зводить до рангу критеріїв істини. Порівняльний аналіз наукового та релігійного пізнання свідчить, що їхні мета, способи та критерії знань за своєю суттю протилежні.

Ключові слова: раціональне, ірраціональне, релігійне пізнання, наукове пізнання

Постановка проблеми. Осмислення релігійної свідомості дає можливість виокремити ірраціональність процесу пізнання надприродного. У сучасних формах православної апологетики робиться наголос на обґрун-

туванні реального існування ірраціонального. Для цього уважно добираються факти, призначені довести обмеженість розуму та засобів логічного пізнання, його нездатність пояснити світ не тільки надприродний, але і